

DESBROSSAR EL BOSC

RESUM

Algunes reflexions sobre el fet d'escriure i l'experiència que això suposa en el plantejament personal, però també en l'entorn que el determina.

ABSTRACT

Some thoughts about the act of writing and the experience this involves on a personal ground, but also on its determining setting.

Començar a escriure el que s'anomena un "relat personal" (o també en podríem dir una "experiència de la subjectivitat", hereva de l'ideari del romanticisme, que buscava els camins de la interioritat), és com desbrossar un bosc: no resulta fàcil trobar el camí, arribar al centre i donar a llum les paraules que l'expliquen. Abans s'hauran trobat arbres gegants les immenses copes dels quals no deixen veure el clar, branques crescudes a la bona de Déu i que oculten la perspectiva, xarxes de mates que esgarrinxen la pell. Abans d'arribar al nucli del bosc (i, per tant, de l'escriptura pouant les inclemències de l'ànima), s'hauran escoltat sorolls misteriosos, a vegades crits d'animals nocturns i feréstecs, veus ancestrals encara per identificar... També la memòria és com aquest bosc: una arborescència d'aquesta naturalesa salvatge. Però tan bella, tan escruixidora, tan enigmàtica.

Entenc aquesta escriptura de matriu subjectiu com un clarificar-se, un penetrar aquest bosc, un fer visible a través de la paraula la memòria del que s'ha pensat i sentit, del que s'ha imaginat i patit, del que s'ha gaudit i viscut. De fet, no hi ha vida que pugui dir-se humana sense tenir consciència del que es viu. Així, en recordar, en palpar les vivències, en fer-les sensibles, s'elabora la història personal de cadascú, es desbrossa el territori dels records, es discrimina en l'amalgama de sentiments i pensaments, tot d'arbres i garrics que poblen la ment, fulles i branques que a vegades volen ocultar els passos que s'han donat: aquells que conformen l'experiència viscuda i les seves conseqüències i els seus ensenyaments. Però un dia sorgeix una fulguració, un record nítid com neu il·luminada per un ull de sol. Llavors, a partir d'aquest reclam interior, s'estira el fil conductor i pas a pas s'arriba al cor del laberint, a l'ànima del bosc, a la claror que l'habita. Es troba la paraula; i amb la paraula retrobada s'arriba al discurs que il·lumina el camí cap a la identitat que ens determina i ens fa humans amb consciència de ser-ho.

En recordar a partir de la llampada, es traça un itinerari que va ordenant la cronologia de l'existència. O parts d'aquesta existència en forma de capítols, com aquell qui guarda papers en carpetes i les va arrencant per anys consecutius en una lleixa. L'escriptor d'aquesta mena un dia o altre torna sobre els seus passos, els reviu a través de la memòria. Torna a la casa antiga, al paisatge de la infància, de la joventut, de la maduresa. S'interna al bosc i recupera sensacions de

por i de tristesa, reviu sentiments de separació, de melangia o d'astorament; però també desvetlla sensacions de sorpresa i imatges de meravella, indicis de goig i felicitat, d'harmonia i de comunicació amb l'entorn. Recuperar aquests moments és com ressuscitar dins nostre les morts quotidianes i les destruccions inevitables que s'esdevenen amb el pas dels anys. El temps ens va diluint a poc a poc, però també és el mateix temps (la prolongació del temps) qui ens dona l'oportunitat de renéixer cada dia. Perquè recordar les experiències viscudes és com fer reviure les arrels, el sotabosc de l'ànima. No hi ha consciència d'identitat (d'aquesta entitat que la psicologia anomena el 'jo') sense remembrança dels fragments de la nostra vida, sense la reconstrucció d'aquest traçat vital que ens atorga la sensació de ser.

Per això viure és sempre construir i reconstruir, desbrossar i aclarir. Escriure, que és una forma de viure, també. I si el fet de viure una vida individual demana un subjecte, un actor, un personatge, escriure també demana un subjecte actiu: l'escrivent. A mi m'agrada veure'm com aquest subjecte escrivent. El subjecte escrivent és l'agent del verb escriure, sempre en temps present. La paraula escriptor és alhora un nom i un adjectiu. Però en aquesta reflexió deixeu-me preferir la imatge evocadora del subjecte escrivent, un gerundi eloqüent que commina a desbrossar el bosc de la memòria i de l'enteniment.

Escric des del subjecte escrivent per traçar el camí que va de l'obaga al temple de la solana, ja que entenc que s'escriu per comprendre i comprendre's tant com s'escriu per aprendre i aprendre's. Si jo tingués plena consciència de la meva totalitat, potser no tindria la necessitat d'escriure per escriure'm, per completar-me escrivint. Per això escriure em sembla una manera d'explorar, de bussejar, de baixar a la mina o pujar a la muntanya de l'ànima. Entenc l'escriptura com un viatge; o com el cordó umbilical que uneix la part (la individualitat) amb la totalitat de l'existència.

Així, desbrossant la selva, exploro en la memòria per trobar el fil de plata d'aquella que vaig ser, que és la mare de la que sóc. L'infant, l'adolescent que vaig ser, la crisàlide, és la mare del subjecte escrivent d'avui, de la tossuda buscadora de la claror del bosc. Recordar, escriure, són activitats del present. La vida s'esdevé sempre en temps present. I tornar al passat per il·luminar el present, per fer-lo fructificar, per donar-li un sentit, només és possible rememorant, travessant el bosc, enfilant-se a les branques dels fets. Llavors és possible comunicar-se amb seus fruits salvatges, massa sovint fruits de la inconsciència o de la ignorància. Per això vull entendre el llenguatge metafòric del bosc tant com miro de desxifrar el llenguatge simbòlic de l'ànima del món, i per analogia, també de la meva ànima.

Escriure, doncs, per fer entenedora una trajectòria, una narració, el meu discurs. Escriure per dibuixar un camí de paraules que tingui un propòsit, que dugui a alguna banda: al rovell del bosc, a la seva claror, al cor de l'experiència. Anar i venir de la pròpia casa, venir i anar cap a la claror. Per això entenc cada llibre com un tram de l'itinerari, com una recerca. I així cada llibre escrit depèn d'un pensament, d'una voluntat, d'una emoció.

Veig els meus escrits com una reconstrucció vital, com una creació de sentit, com un voluntari diàleg amb la llum. Els fets, els records, dormien oblidats al sotabosc, o al celler, o a les golfes. Però he anat escrivint molts papers per desvetllar-ne l'entranya, per fer emergir un raig de

Teresa Costa.

claror entre l'espessor dels arbres, per obrir finestres al clos emmaranyat. Els vaig escrivint per acarar-m'hi, per fer camins entre esbarzers, ja que cada llibre escrit (o per escriure) és un capítol que dona fe d'una identitat construint-se a cops de mall, que dona fe d'un subjecte present. Cada llibre és un fragment de la 'història d'una ànima' (com volien santa Teresa o Michel de Montaigne) explorant habitacions, racons foscos o il·luminats, dallant les males herbes del jardí, esporgant quan és el temps, fent bugada i posant-la a eixugar al sol. Parlo per mi, és clar, altres sentiran que l'escriptura és tota una altra cosa. I ho és: l'escriptura és un fet personal, per a cadascú sempre diferent, però sempre constitueix un testimoni de la vida humana sobre la Terra.

Per això per a mi escriure és descriure un territori espacial, geogràfic, és desbrossar un espai mental i espiritual on tots els mapes existencials hi són continguts en potència: memòria, fantasia, intuïció, pensament, sentiment, sensacions, desitjos. Però en l'escriptura a vegades es produeixen espais en blanc, buits, ponts, silencis. Els espais aparentment blancs, els silencis, les pauses, són eloqüents. Com els silencis en els temps musicals, els espais entre paraules, els punts suspensius, són el contrapès necessari perquè la paraula adquireixi pes i volum, perquè ocupi el seu espai. Missatges entre línies, els silencis contenen la virtut del que no es diu, però queda suggerit per la força de l'absència. És la matriu del possible, l'aventura existencial, la matriu on es gesta l'ànima (sempre per guanyar!) del subjecte escriptor.

Però la memòria (l'escriptura de la memòria) no és un espai real per més que estigui basat en fets reals, pensaments, sensacions reals. L'escriptura de la memòria és sempre una recreació, una reconstrucció a posteriori feta d'experiència, de consciència, de reflexió. A la memòria se li han d'aixecar envans i parets, se li han d'excavar fonaments perquè pugui fer-se efectiva la construcció de la individualitat. Aquesta és la feina de tota una vida. Per això un deixa de viure de manera conscient quan renuncia a desenvolupar aquesta capacitat (o quan per la causa que sigui no pot assolir-la). Per això el subjecte escrivent tampoc no pot deixar d'escriure sense renunciar al seu mester de constructor, de desbrossador, de buscador de la llum que mira de fer-se pas enmig de l'obaga.

A la vida només hi ha un final. I fins a arribar a aquest final es va seguint un itinerari, es va escrivint una biografia. El subjecte escrivent va gravant signes sobre aquest plànol, hi va deixant fites, llibres escrits. L'escriptura que elabora el subjecte escrivent només té un final. L'altra escriptura, l'escriptura que volem 'eterna', ja no depèn d'ell. Només tindrà vigència mentre hi hagi algú que llegeixi. El lector vivifica l'escriptura del subjecte escrivent, es comuniquen en el pla metafísic de l'existència. El subjecte escrivent aspira a la germandat del record. Aquest és un principi de realitat que val per a tots els escriptors. Perquè l'escriptor (el subjecte escrivent) escriu contra la mort, contra l'oblit, contra la immobilitat i aspira a instal·lar-se al clar del bosc, a viure en un etern present.

L'itinerari escriptural que realitza el subjecte escrivent és actualitzat pel lector. En l'acte de llegir, el lector camina sobre les mateixes traces d'una odissea humana en la qual es pot reconèixer. La literatura està feta sobre la base d'aquest 'reconeixement'. Per això els clàssics viuen sempre en el present. Són presents perquè un pot identificar-se amb les seves peripècies humanes, amb els seus neguits, amb els llaços d'afectes que crea. Per això l'escriptura transcendeix el temps i l'espai. Travessa la foscor per habitar una solana tranquil·litzadora i a vegades encarna un aspecte de l'escriptura: la sanació, el sargiment dels estrips de l'ànima.

Tant en el passat com en el present, he literaturitzat boscos, eres, cases, vinyes. Quan he penetrat la xarxa de branques per trobar els signes d'identitat que m'arrelen a la vida, sempre he trobat aquest paradís de la infància que són per a mi les terres del Penedès. És un espai càlid, com el ventre d'una mare. La meva mare ho és, filla del Penedès. Per això tanco els ulls i puc reproduir, fil per randa, la casa familiar on vivien els avis i els oncles, puc veure els camins que duïen a les vinyes i als horts, puc recórrer la carretera que encara porta a l'església més propera del poble, entrar al petit cementiri on són enterrats els meus avantpassats. Res no s'ha esborrat del temps de la meva infantesa, els estius passats entre conreus. Encara em puc trobar entre les canyes del torrent, menjant avellanes tendres amb els amics; encara puc jugar als palaus que d'infants ens construïem excavant entre les parets dels marges de terra, al costat del camí. El meu Penedès és un espai de colors ocres, banyats per un sol blanc, zenital. És un espai on la mirada es perd en un mar de vinyes, perfectament arrencades. És un indret on el temps no passava, un temps trencat només per la veu de l'àvia que sortia a la finestra i em cridava per anar a dinar o a sopar. Vaig viure en aquest espai i mai no sabré si me l'invento quan el descriu. Però les imatges s'ordenen totes soles quan m'endinso en el canyissar del torrent, quan penetro el bosc, quan invocho la llum perfecta que hi brollava.

Però aquí només hi ha una descripció d'aquesta realitat. Correspondria a un altre escrit el fet d'interpretar-la, la qual cosa equivaldria a donar valor a unes experiències sobre les altres, a

jerarquitzar-les, a fer-ne un poema, a escriure un assaig. Aquest matí em limito a passar una pel·lícula extraordinària, a tornar sobre els passos perduts per reconèixer les petjades de l'infant que vaig ser. El relleu d'aquelles traces és el que m'informa de la realitat de les meves vivències estivals al Penedès, un temps que ha deixat una marca tan profunda que només estirant un fil ja segueix tot el cabdell.

Ho he dit abans: a qualsevol dels meus llibres es troben els colors ocres i siena, els pàm-pols verd esmaragdí, els cels color turquesa d'aquest paisatge immers en la Mediterrània profunda. Un paisatge que també pobla les odisees gregues, les epopeies romanes, les històries de les ruïnes de Cartago i d'Alexandria, les petges de l'Al Àndalus, les torres d'homenatge, els castells feudals o els cellers modernistes.

Tota aquesta atmosfera, tota aquesta cultura, fruit de capes i més capes d'història i vicissituds humanes, la tinc dins els meus ulls, respira dins la meva ànima. La llengua amb què la gent d'aquests indrets s'ha expressat durant mil anys, durant dos mil anys, és la meva llengua. I quan escric sóc transmissora de la llengua dels contes que m'explicaven la meva àvia i la meva mare, la llengua amb què el meu pare encara dicta les seves sentències, extretes de les dites populars, sempre tan sàvies, sempre tan assenyades, sempre tan oportunes. Són fruit de l'experiència de segles. I no sabria explicar ni aquest cel ni aquesta terra si no fos en la llengua que ens és pròpia, la llengua que es parla ran de vinyes, ran del bosc o ran de mar, on ara visc.

A vegades prenc la veu d'aquells que ja no hi són, faig memòria de la meva gent del Penedès. Ho vaig fer des del primer llibre escrit amb voluntat literària. El primer relat (la 'nouvelle' titulada *Es fa fosc*) és una història extreta d'una memòria amant, vivificant. Volia que l'ésser que vaig evocar literàriament fos recordat per sempre, que fos estimable en l'esdevenidor. Era una dona que a la seva manera em va fer de mare, una dona a qui estimava i que va morir massa prematurament. Les seves traces també han deixat senyal en aquest retaule literari que és *El vel d'Harmonia*, presència que reneix en unes pàgines que són reflex de la mort i de la primavera, dels vells sarments tant com del vi novell... Un professor de literatura va dir-me una vegada que la fantasia, la imaginació, eren tan filles de la memòria com les experiències viscudes. En efecte. Crec que s'escriu des de la totalitat de l'ésser, s'escriu des del cor i del cervell.

Però la memòria i la imaginació, entrelaçades en les branques del bosc, esdevenen un recer on no sempre és possible entrar i trobar l'arca de l'aliança amb els orígens que s'hi amaga. Tampoc l'escriptura no és un indret fàcil per fer-s'hi un lloc. Tanmateix, aquest és el repte de l'escriptura i, per tant, aquest és el guany de l'escriptura que es vol testimonial. I la mateixa dificultat d'escriure per revelar els indrets de l'ànima es converteix en matèria de seducció per al subjecte escrivent. Així, meravellada per tants reclams, entro al bosc. Quan s'hi fa la llum, escric. Tant com escric per veure la llum de l'escriptura senyalant camins.